

תחומי הפעילות העיקריים בשנים 1992-93

אישורי יציאה

עם כיבוש השטחים ב-1967, הוכרזו הגדה המערבית ורצועת עזה כשטח סגור, שכניסה ויציאה אליו וממנו מחייבת היתר. מתוקף סמכויותיו הנרחבות כשלטון צבאי, שומר השלטון הישראלי לעצמו את הזכות לאסור על יציאת תושבים מסויימים - וגם על האחרים מערים קשיים רבים. השיקול המדריך באופן מוצהר הגבלות אלה הוא חיוניותן לבטחון המדינה. נתח נכבד מהפניות למוקד בשנות פעילותו היו בקשות לאישורי יציאה (839 מתוך 5321 תלונות) .

בשנת 1992 פרסם המוקד דו"ח ובו מימצאיו לגבי דרך טיפולן של הרשויות בבקשות תושבי השטחים לאישורי יציאה. הדו"ח מתבסס על כלל הבקשות לאישורי יציאה שהוגשו באמצעות המוקד בשנת 1991 - כ-150 פניות (אישורי יציאה לחו"ל לתושבי מזרח ירושלים והגדה המערבית, ירושלים, אלול תשנ"ב - ספטמבר 1992) .

על-פי התמונה המצטיירת מפניות אלה, נגרם נזק רב לאוכלוסייה ללא צורך ומתגלה אטימות של הרשויות לצורכי התושבים. ברוב המקרים - אם ניתן בכלל למצוא שיקול כלשהו מאחורי המדיניות, כל קשר בינו לבין בטחון מקרי בהחלט .

המימצאים העיקריים של הדו"ח :

* לפחות מאז 1988, מוחזרים מאות יוצאים ממסופי הגבול ללא התראה מראש; אחרים מסורבים במשרדי השב"כ והמינהל האזרחי. כאשר הם פונים דרך המוקד לרשויות, מקבלים כ-70 אחוז מהם את התשובה כי "אין מניעה ליציאתם".

* הנחיה גורפת, שלא פורסמה מעולם, מחייבת את כל הגברים מגיל 16-35 לצאת לתקופה של תשעה חודשים לפחות .
המבקשים לצאת לתקופה קצרה יותר סובלים מסחבת ביורוקרטית. הדו"ח מדגיש את הנזק ואי הצדק בהנחיה שרירותית זו .

* עבור כ-12 אחוז מהפונים ב-1991, התנו הרשויות את היציאה בהתחייבות לצאת ולא לחזור למשך תקופה של שנים. מאבק נמרץ מתנהל כנגד "הגליה-מרצון" זו, ולעתים הוא נושא פרי .

* 12.5 אחוז מן הפונים סורבו; על רוב הסירובים מוגש ערעור, שכן לסירוב אין הצדקה בטחונית הנראית לעין .

* פניות דחופות ופניות ליציאה לשם טיפול רפואי נתקלות לרוב בסחבת ובאטימות.

* השב"כ, האחראי למתן התשובות ולחלק גדול מן הסחבת, הוא בלתי-נגיש לפניותינו; נראה כי בעניין אישורי היציאה הוא מנצל את סמכותו לרעה, בין היתר על-ידי ענישה קולקטיבית של משפחות ואזורים, והפעלת לחצים

לשיתוף-פעולה תמורת מתן אישור יציאה .

* מספר פונים החליטו לעתור לבג"צ; ברוב המקרים נסוגו גורמי הבטחון מעמדתם ערב הדיון .

הדו"ח תקף בין השאר את התופעה לפיה רבים מהמבקשים לצאת לירדן מגיעים לגשר ואז מגלים לראשונה כי הם מנועי יציאה וחוזרים על עקבותיהם .

באוגוסט 1993, לאחר שהדו"ח נשלח לרשויות ונערכו התכתבויות מרובות באשר לבעיות שהועלו בו, פרסמה לשכת מתאם הפעולות ביהודה, שומרון ועזה הודעה כדלקמן: "החל מיום 2.8.93 יוכל כל תושב איו"ש ואזח"ע, המעוניין לצאת את האזור לחו"ל, לפנות לנפת המינהל האזרחי שבמקום מגוריו ולברר האם קיימת מניעה ביחס ליציאתו לחו"ל. על הפונים להצטייד לשם כך בכרטיס יוצא ממולא ומבוייל כחוק" .

למרות ההקלה שהביאה עימה הנחיה חדשה זו, נותרים עדיין קשיים רבים - בירור כזה במינהל האזרחי כרוך בד"כ באבדן יום עבודה ובעמידה ארוכה בתור - מן הראוי כי בירור לגבי היתר/מניעת יציאה ייערך טלפוני .

כמו כן, הצטיידות בכרטיס יוצא פירושה סכום כסף לא מבוטל. במקרה של דחיית הבקשה מוחזרים למבקש 90% מדמי הכרטיס. מן הראוי כי הבירור לא יותנה ברכישת כרטיס היוצא ויחסוך כסף וזמן .

במהלך השנים 3-1992 הגיש המוקד עתירות לבג"צ בעניינם של 26 מתושבי השטחים ורצועת עזה שיציאתם נאסרה כליל או שנדרשו לצאת ולא לשוב טרם שחלף פרק זמן ארוך וקצוב מאז יציאתם - שנה אחת, 18 חודש, שנתיים ושלוש שנים .

בכל העתירות הללו שינו הרשויות עמדתן טרם לדיון והתירו יציאתם של העותרים.

אחת מן העתירות הללו, שמספרה 2723/92, הביאה לשינוי עקרוני ודרסטי בנהלים הקיימים לגבי אישורי היציאה. העתירה עסקה ב-11 איש שיציאתם הותנתה בשהות מחוץ לאזור לפרקי זמן ממושכים וקצובים. במהלך הדיון בבג"צ הועלתה הסוגיה של סודיות הנהלים המסדירים עניין אישורי היציאה - כלומר, חלק מתוכנם של אותם נהלים ידוע לעוסקים בנושא אולם הנהלים לא פורסמו מעולם .

סוגיה נוספת שזכתה באותו מעמד לביקורת בית המשפט הגבוה היתה ההנחיה הגורפת על גברים בני קבוצת הגיל שמ-16 עד 35 שנה, שיציאתם מותנית אוטומטית בשהות של 9 חודשים בחו"ל. אחד משופטי ההרכב היקשה וביקש לדעת מדוע זה מוטלת הנחיה גורפת כזאת ומדוע לא תגביל הרשות יציאתם של בודדים בלבד, לגביהם יש מידע בידי הרשויות, במקום להקשות על כולם כאחד .

עוד טרם שנתקיימה ישיבה נוספת של בית המשפט, התפרסמה הודעה באמצעי התקשורת על "מחווה ישראלית נוספת לפלסטינים" עם חידוש המו"מ הישיר לשלום בושינגטון, בין ישראל לפלסטינים. בהודעה נמסר כי עד עתה נדרשו פלסטינים שביקשו לצאת לחו"ל, שגילם 16-35, להתחייב שלא לשוב לשטחים לפני תום 9 חודשים והמחווה הישראלית תתבטא בהחלת ההגבלה על בני 16-25 בלבד.

ואכן, הנוהל החדש נכנס לתוקפו ביולי 1993 וכמו כן פורסמו הנהלים שהיו חסויים עד אז.

מן הראוי לציין כי האוכלוסייה הפלסטינית היא אוכלוסיה צעירה והקלה זו פתחה את הגשרים לפני מספר גבוה מאד של אנשים שיציאתם עתה סלולה, ללא קשיים.

איחוד משפחות ורשיונות ביקור לבני זוג של תושבי השטחים

אחת הבעיות שיצר המצב הפוליטי בשטחים היא הפרדה מלאכותית בין בני זוג וילדיהם. מדובר בתושבי השטחים שבני/בנות זוגם אינם תושבים. בבואם להקים בית מצאו עצמם לכודים שכן האפשרות היחידה שעמדה בפני בני הזוג שאינם תושבים להצטרף לתושבים, היתה בעת ביקורי הקיץ. ביקורים אלה נמשכים עד 3 חודשים ואז על המבקר לעזוב לפרק זמן שאינו פחות מ-3 חודשים, טרם שתותר כניסתו כמבקר פעם נוספת.

נוהל איחוד המשפחות בו נקטה ממשלת ישראל לגבי תושבי השטחים אף הוא לא היווה תשובה לבעיה - נקבעה מכסה של עד כ-1,000 אישורים לאיחוד משפחות לשנה, עפ"י 2 קריטריונים בלבד: טעם מימשלי (שפירושו האינטרס של המינהל האזרחי) מקרים הומניטריים, שטיבם לא הוגדר ו/או לא פורסם. היותך בן/בת זוג של תושב השטחים לא היווה קריטריון למתן איחוד משפחות. מצב עניינים זה מבהיר את הקשר ההדוק שבין נושא רשיונות ביקור לבני משפחה גרעינית לבין נושא איחוד המשפחות.

רשיונות ביקור

לקראת סוף 1991 החלו להגיע אלינו פניות מתושבי השטחים שבני/בנות זוגם הגיעו לביקור כאן במסגרת ביקורי הקיץ - ונדרשו לעזוב עם תום תקופת רשיונם. המבקרים - רובם הגדול נשותיהם ובעליהם של תושבים - רשאים להיכנס בתקופת הקיץ לפרקי זמן של עד 3 חודשים, לעזוב וטרם שתותר כניסתם כמבקרים פעם נוספת - עליהם להמתין לפחות 3 חודשים מחוץ לשטחים. מצב זה הוא בלתי נסבל כשמדובר בזוגות וילדיהם, המחלקים זמנם בין מדינות שונות, 2 משקי בית, בתי ספר וכדו'.